

POŚLUGA S. ZOFII IZABELLI ŁUSZCZKIEWICZ JAKO PIELEŃNIARKI

Urodziła się 28 czerwca 1898 roku w Krakowie w zasłużonej inteligentkiej rodzinie, związanej z Uniwersytetem Jagiellońskim. Już w dzieciństwie otrzymała staranne wychowanie i edukację. Poznawała języki obce, uczyła się śpiewu i gry na fortepianie. W zakresie szkoły średniej pobierała naukę w gimnazjum Sióstr Urszulanek w Krakowie. Po maturze w 1917 roku wstąpiła na Wydział Filozoficzny UJ, na którym w roku 1922 uzyskała absolutorium¹. Studiowała nauki przyrodnicze, chemię i pedagogikę, przygotowując się do zawodu nauczycielskiego.

Jako studentka, w okresie trwania działań wojennych, ok. 1919/1920 roku uczęszczała na kurs sanitarny przygotowujący młode ochotniczki do pielęgnowania rannych podczas działań wojennych. Kilkutygodniowe kursy „samarytańskie” zaczęła organizować tuż po wybuchu I wojny światowej Maria Epsteinówna, inicjatorka i organizatorka pierwszej na ziemiach polskich Szkoły Zawodowych Pielęgniarek². Organizowała je przy współudziale nauczycielek szkoły m.in. Anny Rydlówny. Kursy te odbywały się w budynku zamkniętej na czas pierwszych lat wojny szkoły, jak również w rejonie działań wojennych, gdzie zapotrzebowanie na służby sanitarne było ogromne. Nauka kończyła się egzaminem w obecności wykładowców lekarzy³.

¹ *Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo w Polsce (1652-2002)*, red. A. Dzierzak, S. Motyka, W. Bomba, J. Dukała, wyd. I, 2002, s. 535.

² M. Epsteinówna, *Historja Szkoły Pielęgniarek Zawodowych Stowarzyszenia PP Ekonomek św. Wincentego a Paulo w Krakowie*, „Pielęgniarka Polska”, nr 3, 1929. Szkoła powstała dzięki wydatnej pomocy Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia, w budynku należącym do sióstr.

³ Świadectwo ukończenia kursu samarytańskiego w Krośnie przez Marię Barutównę z dn. 15 września 1914 roku, ze zbiorów rodzinnych córki p. Felicji Kędziorek.

Zespoły pielęgniarskie wysyłane były w miejsca wybuchu epidemii, celem organizacji szpitali zakaźnych, sprawowania opieki nad chorymi, organizowania zespołów dezynfekcyjnych. Nagminnie wybuchowały cholera, tyfus, ospa. Maria Epstein wraz z dr Emilem Godlewskim, szefem sekcji sanitarnej w ramach Książęco-Biskupiego Komitetu Pomocy, ks. metropolity Adama Sapiehy, dla ludności poszkodowanej działaniami wojennymi, nadzorowali stan sanitarny w Galicji⁴. Wkrótce po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku, do Krakowa przyjechała misja Amerykańskiego Czerwonego Krzyża. W skład jej wchodziły pielęgniarki, niektóre polskiego pochodzenia jak Stella Tyłska, późniejsza instruktorka Warszawskiej Szkoły Pielęgniarek. Amerykanki również rozpoczęły cykl szkoleń, w tym obejmujących szerszy program z zakresu higieny domowej oraz dłuższe

Sanitariuszka Zosia (szósta od lewej nad lekarzem)

⁴ Archiwum ss. Dominikanek „na Gródku”, List ks. Metropolity A.S. Sapiehy do M. Epstein wyrażający podziw i uznanie dla pielęgniarek jej podległych za trudy w zwalczaniu i gaszeniu ognisk epidemii, b.syg.

półroczne specjalizujące w opiece nad dzieckiem⁵. Zofia Łuszczkiewicz po zdobyciu uprawnień do opieki nad rannymi, realizowała je w szpitalu wojskowym, mieszczącym się w Zakładzie im. Helclów, w grupie wolontariuszek Ekonomek, pod opieką instruktorek szkolnych. Być może praktyka szpitalna zachęciła ją do życia konsekrowanego i podjęcia nauki w zawodzie pielęgniarki.

W 1923 roku wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo w Krakowie, powołanego przez założyciela w Paryżu do służby ubogim chorym. Postulat odbyła we Lwowie. Seminarium, w domu macierzystym Prowincji Generalnej w Paryżu. Również w Paryżu podjęła naukę w wyższej szkole pielęgniarstwa Ecole d'Infirmieres des Hospices Civilis⁶. Po jej ukończeniu przez rok doksztalała się w szkole św. Andrzeja w Bordeaux. Po ukończeniu studiów w roku 1926, została skierowana do pracy w Szpitalu Powszechnym we Lwowie, jako przełożona przyszpitalnej Szkoły Pielęgniarskiej, za dyrekcji prymariusza dr Andrzeja Pohorskiego⁷. Dnia 8 września 1928 roku Zofia Łuszczkiewicz złożyła śluby zakonne. Przyjęła imię zakonne Izabella.

Szkoła Lwowska

Z inicjatywy Wydziału Krajowego i Stowarzyszenia Czerwonego Krzyża, została powołana przy Szpitalu Powszechnym we Lwowie w 1895 roku „Szkoła dla dozorczyń chorych”. Nauka w niej trwała kilka miesięcy i kończyła się egzaminem. Mogły z niej korzystać siostry zakonne i osoby świeckie. Z czasem przewaga sióstr była znaczna, siostry mogły odbywać swoje praktyki szpitalne w prowadzonych przez własne zgromadzenia placówkach. Szkoła przygotowywała kadrę pie-

⁵ J. K a n i e w s k a - I ż y c k a, *Rozwój pielęgniarstwa w Polsce do roku 1950*, cz. I, Warszawa 1987, s. 42. Zob. również niepublikowane pamiętniki Hanny Chrzanowskiej, która ukończyła kurs sanitarny w sekcji Stelli Tyłskiej. W szkole warszawskiej, którą kończyła Chrzanowska, Tyłska była jej nauczycielką zawodu. Niepochlebna opinia Tyłskiej o krakowskiej szkole pp. Ekonomek była powodem wydłużonych zabiegów środowiska krakowskiego o reaktywację szkoły i objęcie patronatem przez Fundację Rockefellera.

⁶ Notatka, „Pielęgniarka Polska”, nr 8-9, 1930, s. 27.

⁷ Tamże, w notatce użyto tej nazwy: Szkoła Pielęgniarska przy Szpitalu Powszechnym we Lwowie.

łęgniarską na potrzeby całej Galicji. Jej dyrektor dr Józef Starzewski wydał we Lwowie w 1911 roku pierwszy podręcznik pielęgniarstwa pt. „Pielęgnowanie chorych”. Opracowany na podstawie tłumaczenia niemieckich podręczników, obowiązywał i był stosowany w całym kraju podczas szkoleń.⁸ W latach 1914-1922 szkoła była zamknięta z powodu działań wojennych.

Pierwszy powojenny roczny kurs rozpoczął się w marcu 1922 roku staraniem siostry Marii Czarlińskiej⁹. W tymże roku dokonała wizytacji szkoły przedstawicielka Fundacji Rockefellera miss Elisabeth Crowell, dokonująca przeglądu polskich szkół¹⁰. Od roku 1924 w szkole obowiązywał program dwuletni. Począwszy od 1895 do 1924 r. ukończyły szkołę 54 uczennice świeckie i 393 siostry zakonne. Dwuletnią 52 siostry i 4 uczennice świeckie¹¹. Taki typ szkoły zastała powołana na jej przełożoną, przybyła z Paryża w 1926 roku siostra Izabella Łuszczkiewicz. Funkcję kierownika pełnił ówczesny dyrektor szpitala dr Andrzej Pohorecki. Szkoła została przez nich zreformowana, wprowadzono m. in. cenzus wykształcenia, praktyki z pielęgniarstwa społecznego¹². Zajęcia odbywały się w dobrze wyposażonych salach szkolnych. Wśród wykładowców przeważali lekarze, dyrektor i prymariusze poszczególnych oddziałów. Pielęgniarstwo, dietetykę, etykę, chemię wykładała instruktorka, zapewne s. Izabella posiadająca wykształcenie chemika. Dbała o wysoki poziom szkoły, wzorując się na szkole paryskiej. Zwiedzała wystawy światowe prezentujące sprzęt medyczny najnowszej generacji. Podczas pobytu na szkoleniu w Stanach Zjednoczonych z zakresu administracji szpitalnej, zdobyła również

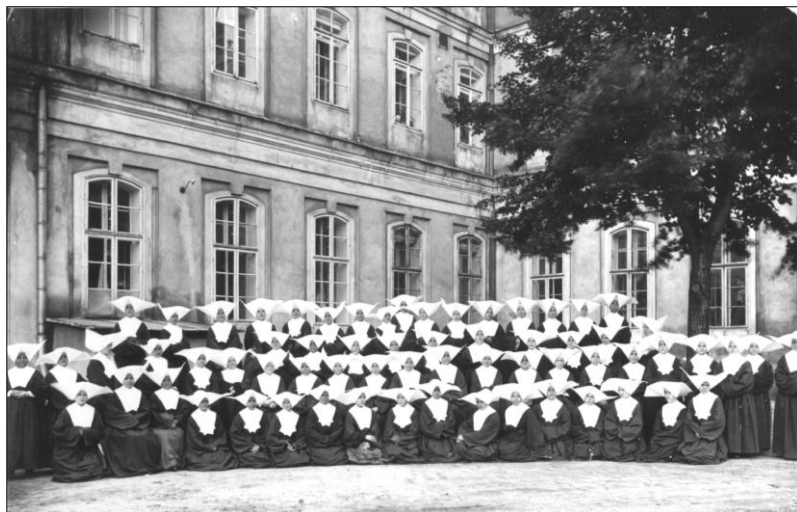
⁸ J. K a n i e w s k a - I ż y c k a, dz. cyt., s. 33.

⁹ S. Miłosierdzia Maria Czarlińska była rodzoną siostrą wizytatorki Melanii Czarlińskiej, wykładała etykę w krakowskiej Szkole Zawodowych Pielęgniarek pp. Ekonomek.

¹⁰ W przeciwieństwie do opinii Stelli Tyłskiej ocena Crowell funkcjonowania krakowskiej szkoły PP. Ekonomek była bardzo pozytywna. W przedstawionym Fundacji Rockefellera Memorandum (kopia w archiwum ss. Dominikanek „na Gródku”) wypowiedziała się entuzjastycznie o inicjatywie utworzenia pierwszej na ziemiach polskich, świeckiej szkoły zawodowych pielęgniarek „na zasadzie serdecznego porozumienia z siostrami miłosierdzia”.

¹¹ Notatka, „Pielęgniarka Polska”, dz. cyt.

¹² Tamże.

Przy Szpitalu Krajowym we Lwowie
(*ASMK, s. Izabella siódma od prawej na dole*)

Szkoła Pielęgniarska we Lwowie (1928)
(*s. Izabella w pierwszym rzędzie od prawej*)

uprawnienia kinooperatora, co wykorzystywała do seansów audiowizualnych w terapii chorych w lwowskim szpitalu¹³. Posiadała prawo jazdy, również na samochód ciężarowy.

W 1925 roku powstaje w Warszawie Polskie Stowarzyszenie Pielęgniarek Zawodowych (PSPZ), zrzeszające pielęgniarki dyplomowane, początkowo absolwentki Warszawskiej Szkoły Pielęgniarstwa, Poznańskiej Szkoły Zawodowej, Szkoły Zawodowych Pielęgniarek Pań Ekonomek w Krakowie. Opracowano projekt statutu. Na pierwszym zjeździe w Warszawie w kwietniu 1925 roku, przyjęto wniosek o przystąpieniu do Międzynarodowej Rady Pielęgniarek¹⁴.

W sierpniu 1925 roku na kongresie w Helsinkach PSPZ zostało przyjęte do międzynarodowej organizacji. Organem prasowym PSPZ był miesięcznik „Pielęgniarka Polska”, wychodzący od 1929 roku do sierpnia 1939, pod redakcją Hanny Chrzanowskiej, drukowany w Krakowie w drukarni Głos Narodu pod kierownictwem Romana Ferka. Trudno ustalić od kiedy datuje się członkostwo s. Izabelli Łuszczkiewicz w PSPZ. Być może od chwili zawiązania lwowskiego koła co miało miejsce przed VII Walnym Zjazdem PSPZ, który odbył się w roku 1932 we Lwowie.

Jednym z ważnych referatów naukowych na zjeździe był referat wygłoszony przez prof. Rudolfa Weigla o szczepieniach przeciw durowi plamistemu¹⁵. Uczestnicy zjazdu zwiedzili szpital oraz przyszpitalną szkołę, byli „olśnieni” wyposażeniem, organizacją pracy i nauczania. Honory gospodyni pełniła s. Łuszczkiewicz¹⁶. Zjazd był doskonale przygotowany przez pielęgniarki lwowskie, rozpoczął się Mszą św. odprawioną przez ks. Michała Rękasa. Delegatki zwodziły sanatorium w Hołosku k. Lwowa, gdzie zostały podjęte obiadem.

¹³ *Zgromadzenie Sióstr...*, dz. cyt., s. 536.

¹⁴ Międzynarodowa Rada Pielęgniarek (ICN), wyłoniona z inicjatywy kilku pielęgniarek, przewodniczących krajowych stowarzyszeń z Anglii i Stanów Zjednoczonych. Organizacja powstała w celu podnoszenia poziomu wykształcenia, etyki zawodowej, oraz stworzenia możliwości wymiany doświadczeń zawodowych, korzystanie z najnowszych światowych osiągnięć z dziedziny nauk medycznych.

¹⁵ Prof. R. Weigl był twórcą szczepionki przeciw tyfusowi plamistemu.

¹⁶ *Sprawozdanie z VII Walnego Zjazdu Polskiego Stow. Pielęgniarek Zawodowych*, „Pielęgniarka Polska”, nr 8-9-10, s. 1.

Rok 1937 obfitował w międzynarodowe zjazdy i kongresy. Siostra Izabella wyjeżdżała do Wiednia, Paryża i Londynu¹⁷. W Paryżu w dniach 5-11 lipca 1937 r. odbywał się Międzynarodowy Kongres Szpitalnictwa. W dniach 14-18 lipca tegoż roku, obradował w Londynie Międzynarodowy Kongres Pielęgniarek Katolickich, a następnego dnia tj. 19 lipca rozpoczął się Kongres Międzynarodowej Rady Pielęgniarek. Oficjalnie Polskę reprezentowała prezes PSPZ Jadwiga Suffczyńska, gdyż ze względu na ograniczone środki finansowe nie można było wystawić więcej delegatek. Dopuszczono jednak do uczestnictwa osoby, które z własnych środków mogły pokryć koszty wyjazdu. Kongres odbywał się w pałacu Westminster. Otwarcia dokonała ks. Maria siostra panującego króla Jerzego VI¹⁸. Sala ozdobiona była flagami narodowymi państw członkowskich. Odegrano hymny narodowe w kolejności przyjęć stowarzyszeń do ICN. Hymn polski zabrzmiał jako osiemnasty. Przyjęto nowe stowarzyszenia: Australii, Rumunii, Szwajcarii. W kongresie uczestniczyło cztery tysiące pielęgniarek z całego świata¹⁹.

W październiku 1937 roku s. Izabella uczestniczyła w zjeździe wyborczym PSPZ w Wilnie. Po dokonaniu wyboru nowego zarządu prezes Jadwiga Suffczyńska, wiceprezeski: Hanna Chrzanowska i Teresa Kulczyńska, odbyły się wybory do innych komisji. S. Łuszczkiewicz została wybrana do Komisji Wychowawczej wraz z innymi dyrektorkami szkół: Anną Rydlówną, Zofią Szlenkierówną, s. Wandą Żurawską i innymi²⁰. Zadaniem tej komisji było m.in. opracowywanie programów szkolenia instruktorek, dbanie o poziom nauczania, zaopatrywanie szkół w literaturę fachową. Zjazd przygotowało młode wileńskie koło PSPZ. Mszę św. odprawił w Bazylice, a potem wziął udział w otwarciu obrad, ks. Metropolita wileński Romuald Jałbrzykowski. Delegatki zwiedziły

¹⁷ *Zgromadzenie Sióstr...*, dz. cyt., s. 536.

¹⁸ J. S u f f c z y ń s k a, *Kongres Międzynarodowej Rady Pielęgniarskiej*, „Pielęgniarka Polska”, nr 11, 1937, s. 1.

¹⁹ Tamże.

²⁰ A. Rydlówna – dyrektorka Uniwersyteckiej Szkoły Pielęgniarek i Higienistek (USPiH) w Krakowie (prywatnie siostra poety L. Rydla, uwieczniona w „Weselu” jako Haneczka, przez St. Wyspiańskiego, który ją również malował), Z. Szlenkierówna dyrektorka Warszawskiej Szkoły Pielęgniarek, fundatorka Szpitala Dziecięcego im. Karola i Marii, ciotka H. Chrzanowskiej. S. W. Żurawska, szarytka, dyrektorka szkoły dla ss. zakonnych w Warszawie.

cmentarz na Rossie, modliły się u Ostrej Bramy. Inauguracyjne posiedzenie zjazdu odbyło się w salach Uniwersytetu im. Stefana Batorego w Wilnie. Słowa powitania wygłosił dziekan Wydziału Lekarskiego prof. Kazimierz Pelczar. Na zakończenie pobytu odbyła się przejażdżka po jeziorze do ruin zamku Kiejstuta w Trokach, na zaproszenie wojewody wileńskiego mjra Ludwika Bociańskiego.

Również w roku 1937 s. Izabella została powołana na stanowisko dyrektorki Państwowej Szkoły Pielęgniarstwa przy Szpitalu Powszechnym we Lwowie²¹. Szkoła od 1938 roku prowadziła nauczanie z nowym programem, wprowadzonym w myśl Ustawy o Pielęgniarstwie z 1935 roku. Nauka trwała dwa i pół roku. Po uzyskaniu dyplomu obowiązywał jak w innych szkołach egzamin państwowy. Szkoła utrzymywana była przez szpital. Ustawa o zawodzie określała również, że dyrektorkami szkół oraz instruktorkami mogą zostać tylko pielęgniarki o najwyższych kwalifikacjach zawodowych.

Ustawa o pielęgniarstwie była najważniejszym aktem prawnym regulującym problemy związane z wykonywaniem zawodu. Obowiązywała do roku 1991.

17 września 1939 r. po wkroczeniu wojsk sowieckich do Lwowa, s. Łuszczkiewicz poszukiwana przez NKWD zmuszona była uciekać w przebraniu, pod zmienionym nazwiskiem do Krakowa. Przez cały okres okupacji, pracując na rzecz pomocy miejscowej ludności, podjęła również współpracę w strukturach Armii Krajowej w rejonie Kalwarii Zebrzydowskiej²².

²¹ Pełna nazwa szkoły uwidocznioma w statucie (Wirtualne Archiwum Pielęgniarstwa przy PTP): <http://www.wmmp.org.pl/pl/szkoly-pielęgniarskie.html>

²² Zgromadzenie Sióstr..., dz. cyt., s. 537.

Po zakończeniu działań wojennych pracowała przez rok na stanowisku pielęgniarki szpitala w Rzeszowie. Po ujawnieniu współpracy szpitala z oddziałami partyzanckimi z tego rejonu, oraz osobistym zaangażowaniu s. Izabelli w ochronie pacjentów żołnierzy wyklętych, zmuszona była opuścić szpital. Powróciła do Zebrzydowic w 1947 r., gdzie opiekowała się chorymi. Aresztowana w sierpniu 1948 roku za działalność antypaństwową. Osadzona w najcięższych więzieniach PRL, pozbawiona praw obywatelskich, otrzymała wyrok śmierci. Objęta amnestią uzyskała złagodzenie kary. Rehabilitowana po śmierci w 1993 roku²³.

Dom Sióstr Miłosierdzia w Zebrzydowicach k. Kalwarii

²³ Tamże.

HELENA MATOGA

**THE SERVICE OF S. ZOFIA IZABELLA
ŁUSZCZKIEWICZ AS A NURSE**

Abstract

Zofia Izabella Łuszczkiewicz was one of the most outstanding nurses during the interwar period. A highly educated Person of Mercy. A valued pedagogue, work organiser and colleague. In today's nursing we call such people "leaders of the profession". Destroyed by the criminal system of Polish People's Republic.

Translated by Hanna Rybkowska